

Akik előttünk jártak

Emlékezés a 85 évvel ezelőtt született Veress Pál festőművészre

Veress Pál – a magyar művészeti élet kimagasló alakja – 85 évvel ezelőtt született Budapesten.

Apja Veress Pál, egyetemi tanár, matematikus és fizikus, tankönyv és tudományos cikkek írója. Anyja, az osztrák-cseh származású Meissel Dóra. Felesége Deák Éva, a Magyar Rádió, később a Corvina Kiadó szerkesztő-fordítója.

Szülei az I. világháború után Erdélyből, mint menekült „vagonlakók” kerültek Kiszepstre, a Wekerle-telep szomszédságába. Elemi iskoláit magántanulónként végezte. Miután apja kinevezést kapott a Tanárképző Intézetbe, Budára költöztek. Középiskolai tanulmányait itt végezte az akkori Werbőczy reálgimnáziumban. Diákévei alatt tagja volt a 345. számú János Zsigmond nevet viselő cserkészcsapatnak. Szervezője volt az önképzőkör irodalmi előadásainak. A nyári szünidőket többnyire Bécsben, anyai nagyszüleinél töltötte. Önéletrajzában tanárai közül Kosztolányi Gyuláról tett említést, ki külön rajzórakon készítette föl a művészi pályára.

Veress Pál 1938-tól 1943-ig a Képzőművészeti Főiskolának volt növendéke. A főiskolai előkészítő tanfolyamon Éless István szabadiskolájában sajátította el a technikai fogásokat. Sikeres felvételi rajzai alapján a főiskolára akkor került Szőnyi Istvánt választotta tanárának. Elekfy Jenő az akvarell, Nagy Sándor freskófestésre tanította, Varga Nándor Lajostól pedig a technikai ismereteket tanulta meg. Évfolyamtársa volt az unitárius későbbi szobrászművész Benczédi Sándor, aki több, mint 200 íróról és művészről készített karikatúraszobrot.

Főiskolás éve alatt a Brassai Sámuel Ifjúsági Egylet elnöki tisztségét töltötte be. Mint ilyen lépett kapcsolatba a népi irodalom képviselőivel, többek között az unitárius Szabédi Lászlóval és Bözödi Györggyel, kik az Egylet előadóestéin léptek föl az új irodalom képviselésében. Veress főiskolai tanulmányaival párhuzamosan két évig 1942-től 1944-ig a budapesti Tudományegyetem bölcsészeti karán művészettörténeti, régészeti, néprajzi és filozófiai előadásokat hallgatott.

Ígéretesnek induló pályája kezdetén, még főiskolás korában, 1942-ben megpályázta és elnyerte az ún. „Szekelyföldi Ösztöndíjat”. Így több hónapot tölthetett a Korond melletti Pálpataka nevezetű településen. Bár itt készült képei Budapest ostromakor megsemmisültek, az ösztöndíjasok 1943/44 évi kiállításán még sikerült bemutatnia pasztell arcképeiből, akvarell tájképeiből és olajfestményeiből tíz alkotását.

1944. október 15-én behívták katonai szolgálatra. Mint a 101. légvédelmi tüzérosztály póttartalékos katonája került amerikai fogságba. Itt a

Karlsruhe melletti fogolytáborban rutinrajzok készítésével töltötte – irigységre éppenséggel nem méltó – éveit. A fogságból 1946 januárjában érkezett haza Budapestre, romokban hevert és kifosztott otthonába. Az akkori viszonyok körülményeinek megfelelően és régi kapcsolatai felhasználásával belépett a Nemzeti Parasztpártba, de hamarosan kiábrándulva a politikából, más pályán igyekezett elhelyezkedni. Segédszerkesztői állást kapott a Művészeti Tanács „Alkotás” címet viselő, kéthavonként megjelenő folyóiratánál. Ezzel biztosítva lévén megélhetése, még április hónapban házasságra lépett a már említett Deák Évával. Az esküvői szertartásra a Hőgyes Endre utcai templomban került sor, Csiki Gábor esperes közreműködésével.

Veress segédszerkesztői állása nem volt sem időigényes, sem hosszú életű. A Népi Kollégiumok Országos Szövetsége pályázatára, linóleummetszeteket készített Petőfi verseihez. E munkájával második díjat nyert. A városban tett sétái alkalmával romos házakról készített rajzokat, majd otthon olajfestményeket. 1949 márciusában a Fővárosi Népművészeti központban sikerült romos városképeiből, csendéleteiből és az említett Petőfi-versillusztrációkból megrendeznie első önálló kiállítását, de még ez évben a „szocialista realizmus” erőszakos beindításakor fel függesztette művészi pályafutását. Felesége segítségével a Magyar Távirati Iroda külpolitikai szerkesztőségében helyezkedett el, ahol nyelvismeretével a nyugati hírügynökségektől átvett jelentésekkel foglalkozott. 1958-ban a MTI-től átkerült a Kereskedelmi Kamarához, ahol a „Gazdasági Hírek” című lap szerkesztésében kapott feladatot.

Már 1948-ban kiábrándulva a politika irányította festészetből saját szórakoztatására, az akvarellfestészethez fordulva, családja tagjairól készített képeket. Ezekből 1955-ben sikeres kiállítást rendezett a türkevei Múzeumban és a budai Eötvös-klubban. Az 1956-os forradalom eseményeit nagyméretű linóleummetszetsorozatban örökítette meg. Még az MTI-nél dolgozott, mikor új festőtechnika kialakításával kísérletezett. Ezt a kísérletezést a Kereskedelmi Kamaránál eltöltött időszakban tovább folytatta, s megteremtette portréjai és tájképei felhasználásához az ún. „grafotípiá”-i eljárást. Ennek lényegét az üveglapra felvitt fekete és színes festék kombinációja képezte.

1957-ben felvételt nyert a Művészeti Alap Szinyei Merse Pál Alkotóközösségbe, ahol képeinek eladása hasznos mellékkeresethez juttatta.

1960-ban Veress meghívást kapott egy Genovában rendezett kiállításra, ahol a következő évben kicsempészett kisméretű képeiből rendezhe-

tett, anyagi szempontból is jól sikerült kiállítást. A képeiért kapott pénz egy részével beutazta Olaszországot. Megfordult Firenzében, Rómában, Nápolyban, Pompejben.

1961-ben a Gheorghiu Dej hajógyárban állíthatta ki olaszországi útján készült vázlatkönyvből feldolgozott képeit, majd 1963-ban a Derkovits Teremben kapott lehetőséget munkáinak bemutatására. Ezen kiállításon jelentkezett először néhány „bálvány”-nak keresztelt absztrakt munkával.

Munkásságának legjelentősebb korszaka az 1960-as évek közepe volt, mikor is azokkal a salakrelief bálványaival jelentkezett, melyekkel a nomád társadalom újrafelfedezését helyezte előtérbe. Bálványai jelképek, szimbólumok, leegyszerűsített természetből vett alakok. Velük a régi, törzsi élet szellemét kívánta érzékeltetni.

1965-ben sikerült Veressnek Párizsban rendeznie egy fényes erkölcsi sikerű, de anyagi hasznot nélkülöző kiállítást. Itthon, a következő években, fölismerve az adottságokat és a lehetőségeket, hozzáfogott technikai és művészeti világának végleges kialakításához. Első lépésként műgyantából, kokszhamuból, fehércementből és fűrészporból álló technikát kísérletezett ki, majd áttért a furnérozott bútortlap alapozású metszetek készítésére.

1969-ban a Fényes Adolf Teremben kerültek kiállításra „bálványai”. E kiállítás is nemcsak erkölcsi, de anyagi sikert is eredményezett.

1969-től a „Világgazdaság” című napilapot szerkesztette, 1971-től tagja volt a Magyar Képző- és Iparművészek Szövetségének.

1973-ban New Yorkban, 1977-ben Pécsen, Budapesten, az NDK-ban, Lengyelországban rendezett kiállítást. Tanulmányutat tett Franciaországban, az USA-ban, Indiában és Japánban.

1980-ban vonult nyugdíjba.

1992-ben a Széchenyi Irodalmi és Művészeti Akadémia rendes tagjává választotta.

1993-ban megrendezte „székfoglaló” kiállítását.

1995-ben megkapta a Köztársasági Érdemrend Kiskeresztjét.

1998-ban Erdemes Művész-díjat kapott.

1999-ben még kiállított a budapesti Francia Intézetben, s ez év május 7-én be is fejezte életét.

Halála után 4 évvel, 2003-ban került kiadásra Mezei Ottó bevezető tanulmányával, Veress Pál életrajzával és Veressné Deák Éva katalógus- és függelék-összeállításával, Veress Pál életét és munkásságát bemutató, színes képekkel ellátott, hatalmas kétnyelvű (magyar-angol) munka, amely 91 színes képét, 236 festményét, 114 salakrelief fatalpra készült domborműves képet, 70 kartonlemezre készült kollázst, 262 sokszorosított grafikát és 19 uszadékfaszobrot ír le. A munkából az is kiderült hogy 1948 és 2001 között 53 egyéni és 115 csoportos kiállításon vett részt és 25 munkája található közgyűjteményekben. A róla szóló és vele foglalkozó irodalom száma 166. Ismert 11 db, művészi tárgyú írása és 4 db könyvfordítása.

Veress Pálról elmondhatjuk, hogy tagja volt azzal a szép reménységekkel induló ifúságnak, amelynek életét kettétörte az értelmetlen II. világháború és az azt követő, napjainkat is sok szempontból jellemző bizonytalanság. Azonban művészi elhivatottsága, az otthona által nyújtott támasz és segítség, unitárius alapozottságú hite, átsegítette az élet nehézségein. Ma, amikor születésének 85-ik évfordulóján emlékét idézzük, hisszük, hogy életével példát és utat mutat annak a mai nemzedéknek, amely kénytelen hasonló nehézségekkel megküzdeni.

Felhasznált irodalom:

Tüskés Tibor: Veress Pál. 1988.

V. P. festőművész. Unitárius Élet 1986. márc.-ápr. 15. old.

Kelemen Miklós

R. Filep Imrére emlékezünk

Régi kazettát helyezek a magnetofonba. Sercegés árulja el, hogy az egykori felvétel hamarosan megszólal:

Egy határozott – retorikai képzettségéről árulkodó érett férfihang beszél – szépen formált mondatokból épülő egyházi prédikációt hallok.

Remetei Filep Imre hangja ez, akit én már sajnos nem ismerhettem személyesen.

Nem hallottam élőbeszédét, nem tapasztalhattam közvetlenségét, nem élvezhettem szószéki prédikációit.

90 évvel ezelőtt, 1915-ben március 21-én született, s immár 35 éve halott. A fiatalabb egyháztagok már csak a lexikonban, régi felkelezeti lapokban nézhetnek életének főbb adatai után.

R. Filep Imre 1946-ban került a mai Magyarország területére és 1953-ig a hódmezővásárhelyi egyházközség lelkesze volt. Ezt követően haláláig a Nagy Ignác utcai gyülekezetben szolgált, s tevékeny részt vállalt az IRF munkájában.

1966-tól püspöki helynöke, majd 1968-tól helyettes püspöke a Magyarországi Unitárius Egyháznak.

A kerek évfordulóról megemlékezve az élő lelkészt, püspöki helynököt keresem, nem a lexikális adatokat szeretném sorolni.

Eppen ezért azok emlékeire támaszkodom személyisége megidézésében, akik számára a legtöbbit jelentette: ezek családtagjai, felesége, gyermekei, unokái.

És az emlékmozaik úgy teljes, ha még R. Filep Imre lelkészt személyesen ismerő, őt prédikálni halló szellemi kortársat, egyháztagot is megszólaltatok.

Családja emlékeiben elevenen él a férj, apa, nagyapa. 2000-ben Ági leánya vállalkozott arra a nehéz feladatra, hogy e lap hasábjain papírra is vesse emlékező gondolatait.

A gondolatok mögött felsejlik a háború utáni helyzet – a ma nemzedéke számára már ismeretlen – a nagy szegénység, mely senkit nem került el az akkori Magyarországon. És kiviláglik egyúttal az a lelkesedés, ahogyan otthont teremtett Filep Imre mind szűk családja, mind unitárius hívei számára Hódmezővásárhelyen.

Úgy vélem, a lelki értelemben vett OTTHON teremtése, megtartása kulcsfontosságú volt életében.

Családjában gyermekei mindvégig élvezték bizalmát, megtapasztalták szerető, összetartó erejét.

Alkalmi kedves versei a mai napig élnek a család emlékezetében, melyek intímek, szellemesek egyszerűen.

Lányainak szóló egykori verses ébresztője ma már a dédunokák keltegetését szolgálja:

„Tej, túró, tejföl
Jó barátom kelj föl...”

Betegágyán a kórházban is verset rögzített unokái számára Karádi Miklós álnéven.

Nagyszerű nevelőnek bizonyult, nem csupán lányai szempontjából. A budapesti gyülekezet fiataljait is összefogta, a gyülekezeti teremben pingpongasztalt állított fel, hogy sportoljanak, és ne lézengjenek azok az ifjú leányok s legények, akik akkor a Nagy Ignác utcában laktak.

Kiválóan értett a fiatalok nyelvén, ha kellett bálynitó rock and roll táncos volt, ha kellett, órákat beszélgetett a problémákkal küszködő gyerekekkel.

Az otthon a budapesti gyülekezetben is olyan fontos volt számára, mint korábban. A család együtt lélegzett a hívekkel, a gyülekezeti és családi élet nem volt elválasztható. Filep Imréhez bármikor lehetett érkezni, tőle segítséget kérni.

Lelkészi szolgálatát igen lelkiismeretesen végezte. Egyházi beszédei, prédikációi városszerte ismertek voltak, képzettségének elismerése jeléül rendszeres hallgatói voltak nem unitáriusok is, egyetemisták hívták egymást „RFI”-t (R. Filep Imrét) hallgatni a templomba.

Milyen is lehetett élőbeszédben élvezni szónoklatát?

Erről Kovács Imre emlékei szólnak, aki először Hódmezővásárhelyen hallotta Filep Imrét beszélni, s később a Nagy Ignác utcai gyülekezethez csatlakozott:

„Igyekeztem minden istentiszteleten részt venni, meghallgatni az egyéb előadásokat, szeretetvendégségeket, melyeken még alaposabb, még mélyebb «evezz a mélyre» jézusi útmutatás szellemében fogant gondolatmenetek alakították hitbeli nézeteimet... A tiszteletes úrból nekem Imre bátyám, szellemi, lelki atyám lett.”

Prédikációit nagy tárgyi tudás, széles körű műveltség jellemezte. A bibliai mondanivalót mindig tudta aktualizálni. Gondolataival képes volt évekre előremutatni, nagy tisztelettel szólva az etikai alapú másságról, az emberi értékek sokszínűségéről.

Az emlékező méltatja azokat a magyarküti hétvégi kirándulásokat, melyek kovászként tartották össze az akkori lelkészeket, egyháztagokat. Egykori paptársaitól tudom, hogy finom konfliktusmegoldási készséggel megáldott vezető volt. Az egyházon belüli véleménykülönbségeket jó érzékkel igyekezett elsimítani, és a megoldásra koncentrálni.

R. Filep Imre tanító lelkészként maradt meg az utókor emlékezetében, mert tőle nem csupán bibliai példázatok hangzottak el, hanem beszédeiből sugárzott a történelmi, földrajzi, filozófiai, művészeti tájékozottság, az értelemmel való átitatottság.

Európai ívű műveltsége, anyanyelvi szintű német nyelvtudása predesztinálta arra, hogy a világ unitáriusai között az IRF-ben képviselje a magyarországiakat.

AZ IRF végrehajtó bizottságának tagjaként számos előadást tartott Svájcban, Hollandiában, az akkori NSZK-ban, Angliában, Amerikában.

Az ő közreműködésével jelentős anyagi segítséget kapott egyházunk a hollandiai és a düreni gyülekezettől.

Adalékul néhány érdekesség: Külföldi unitárius gyülekezetek látogatása során látta a rózsával történő keresztelés szokását, és átvette azt. A Nagy Ignác utcai gyülekezetben az őt követő lelkész, Huszti János is folytatta a meghonosodó szokást. Ma már a szülők természetesnek veszik, hogy a keresztelő ünnepség tárgyi emléke a rózsa.

R. Filep Imre lelkészsége idejéből valók a gyülekezeti terem falfülkéiben található evangelisták szobrai holland adományozótól, melyeket ma is őrzünk.

Sajnos fiatalon, 55 éves korában veszítettük el őt.

Életműve természetesen családja, lányai, unokái, és általa már sajnos nem ismert dédunokái. És életműve a gyülekezet, melyet lelkészsége idején a régiékből megtartott, az újonnan jelentkezőkből tovább növelt.

Emlékét megőrizzük és az újabb unitárius nemzedékeknek továbbadjuk.

Muszka Ibolya

